

ОСОБЕНОСТИ НА ЛИСТОВКАТА ЗА ПАЦИЕНТА В НЕМСКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Иванка Танева

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

CHARACTERISTIC FEATURES OF THE PATIENT INFORMATION LEAFLET IN GERMAN AND BULGARIAN

Ivanka Taneva

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The paper examines the text type conventions of the patient information leaflet for the patient in German and Bulgarian. Special attention is given to the analysis of the verbal and non-verbal features and the means of this written communication between medical experts and laypersons in both cultures.

Key words: patient information leaflet, medicinal product, pharmaceutical legislation, term, word formation

Постановка на проблема, предмет и цел на изследване

В комуникацията между медицински специалист и пациент листовката за пациента, която се прилага към всеки готов лекарствен продукт, е средство за предаване на важна информация за медикамента и неговото правилно приложение.

Поради различия в системата от знания на специалиста в областта на медицината и неспециалиста възниква асиметрия в комуникацията, водеща понякога до комуникационни конфликти (Буш 1994: 15). Затова една от предпоставките за успешна комуникация между медицинския експерт и пациента е коректното и разбираемо поднасяне на информация.

Листовката за пациента като вид текст е традиционна за културата на комуникация в областта на медицината и съдържа структурни,

езикови и терминологични особености. Те трябва да бъдат съблюдавани както при съставянето, така и при превода на текста¹.

Предмет на настоящото изследване са формалните, съдържателните и езиковите особености на листовката за пациента в немския и българския език.

Целта е да се анализират, съпоставят и определят общите и различните характеристики на този вид текст.

Като материал за изследване служат листовки на лекарствени продукти на немски и български език на едни и същи лекарствени средства.

Особености на листовката за пациента² като вид текст

Листовката за пациента като средство за информация и инструкция за прием на медикаменти е официален документ, подлежащ на строга законова регулация.

За държавите – членки на ЕС, законова база представлява *Директива 2001/83/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 6 ноември 2001 година за утвърждаване на кодекс на Общността относно лекарствени продукти за хуманна употреба* в нейната последна редакция.

Съгласно с чл. 59 на директивата листовката трябва да съдържа информация с лесно разбираеми от пациента термини за

- идентификация на лекарствения продукт³;
- терапевтични показания;
- прием на лекарствения продукт⁴;
- инструкции за правилна употреба⁵;

¹ Понякога по търговски причини листовката е на няколко езика, но винаги има текст на официалния език.

² В българския език освен *листовка за пациента* се използва названието *информация за пациента; информация за потребителя*. В немския език синонимите са *Beipackzettel, Packungsbeilage, Gebrauchsinformation, Patienteninformation*.

³ Наименование на лекарствения продукт, концентрация и фармацевтичната форма, предназначение за бебета, деца или възрастни, общоприето наименование при съдържание на само едно активно вещество и ако наименованието му е измислено; фармакотерапевтична група или тип активност.

⁴ Противопоказания, предпазни мерки, взаимодействие с други лекарствени средства или алкохол, тютюн, храни, специални предупреждения.

⁵ Дозировка, начин, честота и време на приемане, продължителност на приемане, мерки при предозиране или при пропуснато вземането на една или повече дози, риск от спиране на приемането, препоръка за консултиране с лекар или фармацевт.

- описание на страничните ефекти при употреба на лекарствения продукт и начин на действие;
- срок на годност;
- предупреждение при използване на продукта след изтичане на срока на годност⁶;
- в случай на различни наименования в съответните държави членки – списък на разрешените наименования във всяка от държавите членки;
- датата на последна редакция на листовката;
- стандартен призив към пациентите за докладване на всеки страничен ефект.

Въпреки общата база на ниво ЕС листовката за пациента е съобразена и със съответното национално законодателство⁷.

В лингвистиката листовката за пациента се приема като вид строго конвенционализиран⁸ информационен писмен медицински текст.

Според Шулт (Шулт 1992: 43) той се определя като монологичен⁹ текст.

Все пак монологичната форма е относителна, тъй като потребителят може по всяко време да се консултира с медицински специалист¹⁰, а и в самия текст на листовката има елементи на диалог.

Според Ментруп (Ментруп 1982: 9) листовката за пациента спада към инструкциите и предписанията, тя е вид упътване за употреба.

⁶ Специални мерки за съхранение, предупреждение за вредно въздействие, качествен (активни вещества и ексципиенти) и количествен състав на активните вещества, фармацевтична форма и съдържание по тегло, обем или единици на доза, име и адрес на титуляря на разрешението за търговия и име на негови упълномощени представители в държавите членки, име и адрес на производителя.

⁷ В България тази директива е залегнала в Закона за лекарствените продукти в хуманната медицина от 13.04.2007 г. и в Наредба № 38 от 13 септември 2007 г. за изискванията към данните върху опаковките и в листовките на лекарствените продукти. В Германия директивата е приложена в допълненията към Закона за лекарствените средства от 1976 г. (Arzneimittelgesetz) и в Наредбата за производство на лекарствени средства и активни вещества (Arzneimittel- und Wirkstoffherstellungsverordnung).

⁸ Законодателят предписва структурата и съдържанието на текста.

⁹ Поради дистанция във времето и пространството между участниците в комуникацията. Комуникационната ситуация възниква в рамките на регистрация на лекарственото средство (Шулт 1992: 43).

¹⁰ Въпреки че медицинският специалист най-вероятно не е авторът на листовката, той може въз основа на своите специализирани знания да предостави допълнителна информация.

Хофман (Хофман 1983: 141) вижда освен това елементи на презентирани на лекарственния продукт и на предупреждение.

Важна особеност на листовката е фактът, че нейното създаване е динамичен процес, свързан с редактиране и обновяване на информацията, докато лекарственото средство е на пазара (Шулт 1992: 13).

Относно авторството Шулт (Шулт 1992: 17) посочва фирмата производител на лекарственото средство (авторски колектив)¹¹.

Като цяло в лингвистичната литература се посочват комуникативни функции на листовката, като:

- информативна¹²;
- апелативна¹³;
- имиджова¹⁴;
- защита на интереси¹⁵;
- посредническа¹⁶;
- персуасивна¹⁷.

Въпреки че още при съставянето в листовката на пациента са заложили конфликтни точки¹⁸, според Херингер (Херингер 1984: 64) за тяхното избягване важна роля играят следните фактори: адресантът¹⁹,

¹¹ Съгласно с изисквания на законодателя и поради стремеж за осигуряване на безопасност при приема на лекарственото средство текстът се създава във фармацевтичната компания с участието на различни отдели на фирмата, като отговорност носи ръководителят на производството.

¹² Най-важната функция. Предоставя информация за състава на лекарственото средство, дозировката, областите на приложение, страничните действия, лекарствените взаимодействия и др.

¹³ Текстът на листовката подтиква към прием на определен медикамент в определена доза по определен начин. Според Люба (Люба 2001: 103) към тази функция спада и влиянието върху мнението и поведението спрямо лекарственото средство.

¹⁴ Изтъкват се ползата от лекарствения продукт, сериозността, опитът, научността, активността, самооценката на фармацевтичната фирма.

¹⁵ Производствени, юридически, пациентски, рекламни, експертни.

¹⁶ Създаване на доверие в терапията. Допълва или замества комуникацията между лекар и пациент.

¹⁷ Служи като реклама за закупуване, респ. за предписване на съответното лекарствено средство (Шулт 1992:61).

¹⁸ Напр. законови предписания, които не оставят достатъчно пространство на производителя за запълване на листовката с информация, асиметрия на комуникацията между производител и потребител, водеща до проблеми за достъпност, разбираемост, правилна интерпретация и коректно изпълнение на инструкциите от пациента.

¹⁹ Намерение, информация, представа за адресата, методи и проблеми при създаване на текст.

адресатът²⁰, условията на комуникация²¹ и текстът с неговата специфична структура²².

Анализ на емпиричния материал

Избраните за анализ листовки²³ представляват паралелни текстове към медикаменти, отпускани по лекарско предписание, и такива без лекарско предписание.

Обичайните характеристики на текста представляват както сигнали за разпознаване на вида текст, така и механизми, отключващи очакването на реципиента, и напътствия за разбиране на самия текст.²⁴

Невербалните конвенционални средства в листовката за пациента са полиграфически елементи, като графично оформление, формат, цвят, оптично разпределение, последователно номериране, илюстративни елементи, шрифт²⁵.

При анализа на листовките към съответните лекарствени продукти ще опитаме да установим начина на използване на тези разпознавателни сигнали.

Трахизан е лекарствено средство, произведено в Германия от фармацевтичната компания *Енгелхард Арцнаймител*²⁶, отпускано без рецепта.

При полиграфическото оформление и макроструктурата на листовката на този медикамент в немския и българския вариант се установяват сходства и разлики.

След посочване на вида текст в началото (*Gebrauchsinformation*; *Листовка: информация за потребителя*) следва наименованието на лекарствения препарат. То е изписано изцяло с главни букви на латиница, а в българската листовка – и на кирилица. Докато за немския потребител наименованието на лекарството е придружено от знака за

²⁰ Очаквания, предварителни знания, организация на субективните знания, езиково ниво, разбиране на вида текст.

²¹ Особено общото знание на участниците в комуникацията (експертно, езиково, епизодично, културно, текущо, комуникационни постулати и др.).

²² Вътрешна и външна структура, кохерентност, синтаксис, лексика, терминология.

²³ Използвани са паралелни текстове на немски и български език на листовки на лекарствените продукти *Трахизан* и *Аналгин*.

²⁴ Затова при превод на този вид текст трябва да се съблюдават конвенционалните особености на съответната култура.

²⁵ Важната за пациента информация се изписва удебелено в курсив или се подчертава.

²⁶ Engelhard Arzneimittel GmbH.

фабрична запазена марка ® и се използва в тази комбинация в целия текст на листовката, то в българската листовка той е наличен само в началото при изписване на латиница на лекарствения продукт.

При цветовото оформление между двете листовки има съществени различия.

Листовката за Германия е цветна, основният текст е в синьо, а заглавията на отделните части са изписани изцяло с главни букви в оранжево. Наименованието на продукта *Трахизан*²⁷ е в бял цвят на син фон, а заглавието на текста – *Инструкция за прием*²⁸ и *Информация за пациента*²⁹, са удебелени в червено. Тези цветове съответстват на цветовете върху опаковката на медикамента³⁰. Въпреки че върху опаковката за българския потребител са запазени оригиналните цветове и графичното оформление, листовката е черно-бяла.

И в двете листовки важната за пациента информация е в удебелен шрифт, напр. указание да се прочете внимателно листовката; подточките на съответния абзац. Пред инструкцията за съхраняване на лекарствения продукт недостъпен за деца в немската листовка има илюстративен елемент, който в българската листовка липсва.

Докато в листовката за немския потребител всеки нов абзац е отделен с един празен ред, в българската листовка това не е спазено.

Макроструктурата на текста на български и немски език следва законовите предписания, хармонизирани в рамките на ЕС. Затова структурата и съдържанието на този вид текст в двата езика са сходни.

В началото потребителят се осведомява, че това е информация за пациента, последвана от наименованието на лекарствения продукт, лекарствена форма и активни съставки, призив за внимателно прочитане и запазване на листовката, при необходимост консултиране със съответния лекар или фармацевт.

Следва изброяване на съдържанието на листовката, номерирано по точки.

Необходимата и важна за пациента информация се представя, като се започне от посочване на наименование на активното вещество

²⁷ Trachisan.

²⁸ Gebrauchsinformation.

²⁹ Patienteninformation.

³⁰ Прави впечатление, че цветовете на опаковката и листовката като част от корпоративната идентичност и като маркетингов инструмент на производителя на медикамента са съобразени с психологията на цветовете във фармацията: синьо за успокояване и намаляване на напрежението, бяло за чистота, червено за активност и предупреждение, оранжево и жълто за оптимизъм и против депресия.

и индикация за прием, противопоказания, предупреждения и предпазни мерки, взаимодействие с други лекарствени средства, храни и напитки, вкл. прием по време на бременност и кърмене, предупреждения при евентуално шофиране и работа с машини, начин на прием, вкл. възрастови граници, предозиране или пропуснат прием на доза от медикамента, възможни нежелани реакции и призив за тяхното съобщаване, предписания за съхранение, съдържание на опаковката, състав на лекарствения и външен вид, притежател на разрешението за употреба на препарат и производител, при вносни лекарствени средства като *Трахизан* – локалният представител на притежателя на разрешението за употреба. Последните данни позволяват директен контакт с производителя, респ. с локалният представител. Следва датата на съставяне, респ. на последна редакция на листовката.

Разлики се установяват между листовката на лекарствения продукт *Трахизан* на български и немски език, които се дължат на специфичната за съответната държава комуникационна култура. Докато в обръщението към пациента на български език се акцентира върху необходимостта пациентът да прочете още веднъж текста (*Запазете тази листовка. Може да се наложи да я прочетете отново*), в немския текст се акцентира върху неговото желание за повторно четене (*Heben Sie die Packungsbeilage auf. Vielleicht möchten Sie diese später nochmals lesen*).³¹

Към указанията за безопасно съхраняване на лекарствения продукт в листовката на български език са посочени правила за изхвърляне на лекарствата³². В немската листовка тази инструкция липсва³³.

Листовката на немски език завършва с пожелателната формула *Wir wünschen gute Besserung und rasche Genesung*³⁴ или *Gute Besserung wünscht*³⁵. В листовките за българския потребител тя не е обичайна. Потенциалът на тази доброжелателна стандартна формулировка на немския фармацевтичен производител като израз на неговата корпоративна идентичност се крие в излъчване на посланието *Ваашето*

³¹ Тук може да се спекулира с това, че авторите на двете листовки имат различни представи за своите читатели, т. е. не могат да поверят на българския пациент самостоятелното решение какво да направи с прочетената листовка, докато на немския пациент се гледа като на лице, способно да взема самостоятелно решение.

³² *Не изхвърляйте лекарствата в канализацията или в контейнера за домашни отпадъци. Попитайте Вашия фармацевт как да изхвърляте лекарствата, които вече не използвате. Тези мерки ще спомогнат за опазване на околната среда.*

³³ В Германия лекарствата се изхвърлят в контейнерите за битови отпадъци, които се изгарят в съответния завод.

³⁴ *Пожелаваме Ви бързо възстановяване и скорошно оздравяване!*

³⁵ *Пожелаваме Ви скорошно оздравяване!*

здраве е важно за нас. Целта на това езиково оформление, респ. корпоративна комуникация, се състои в изграждане на доверие и позитивен образ сред клиентите.

По отношение на представената информация немската листовка съдържа по-голям обем информация и съответно повече текст, напр. на едно подзаглавие и прилежащия текст *Бременност, кърмене и фертилитет* в българската листовка отговарят две подзаглавия *Schwangerschaft* и *Stillzeit* със съответно два текста.

Във връзка с поставената в настоящото изследване цел ще поставим листовките на лекарствения продукт *Аналгин*.

В листовката за пациента на български и немски език на медикамента *Аналгин* също се открояват някои особености.

В типографско отношение и двете листовки са черно-бели и съществената информация е с удебелен шрифт. В немската листовка в раздела *Прием на лекарственото средство* освен вербално и графично е изобразен начинът на отваряне на фолиото на блистера с оглед на безопасността на децата. В българската листовка изображението липсва.

В немската версия знакът за регистрирана марка придружава наименованието на лекарствения продукт в целия текст *Analgin®*. В българската листовка той се използва само в началото при изписване на наименованието на медикамента на кирилица и латиница (*Analgin®*, *Аналгин®*). В последващия текст както при листовката на лекарствения продукт *Трахизан* той е пропуснат³⁶.

Тъй като в Германия медикаментът се отпуска само по лекарско предписание, в началото на листовката има кратко отворено писмо от производителя до пациента с информация, че лекарственото средство е предписано лично на него, и призив да не се преотстъпва. В българската листовка тази информация липсва.

И в двете езикови версии е включена инструкция за правилно изхвърляне на лекарствения препарат³⁷. Прави впечатление липсата

³⁶ Очевидно е, че в немските текстове стриктно се спазва графичното представяне на регистрираната марка в целия текст, докато в българските текстове се подхожда по-свободно. И в двата езика липсват категорични и еднозначни правила относно използването на знака ® в текст. Все пак с оглед на имиджовата и персуасивната функция на листовката препоръчително би било стриктното и последователно подчертаване на наименованието чрез добавяне на графичното представяне на регистрираната марка.

³⁷ *Entsorgen Sie Arzneimittel niemals über das Abwasser (z. B. nicht über die Toilette oder das Waschbecken). Fragen Sie in Ihrer Apotheke, wie das Arzneimittel zu entsorgen ist, wenn Sie es nicht mehr verwenden. Sie tragen damit zum Schutz der Umwelt bei.*

на традиционното за немската листовка пожелание *Wir wünschen gute Besserung und rasche Genesung* или *Gute Besserung wünscht*.³⁸

По отношение на използваните езикови средства листовките на немски и български език също се характеризират с особености.

Основната информация за удобство на пациента и при двете езикови версии на листовките е представена под формата на въпроси и отговори, като въпросите служат за заглавия на съответните части на текста:

Какво представлява Трахизан и за какво се използва; Was sind Trachisan® Halsschmerztabletten, und wofür werden sie angewendet?

В отговорите информацията е поднесена основно със съобщителни изречения. Инструктивната функция езиково се реализира чрез формулиране на необходимите указания в повелително наклонение и в двете езикови версии на листовките, напр. *Nehmen Sie sofort Kontakt; Прочетете внимателно*. При това указанията за извършване или неизвършване на изразените чрез глагола действия са директни и задължителни. За това допринасят и характеризиращите се с честотност и повторемост модални глаголи, използвани в листовките на двата езика. За българския потребител това са модалните глаголи *трябва* и *може*, напр. *трябва да се използва с повишено внимание; може да доведе до; може да взаимодейства*. В информацията за немския потребител са използвани модалните глаголи *sollen, müssen, können, dürfen*, напр. *Wie lange sollen Sie anwenden; Was müssen Sie vor der Anwendung beachten; kann Beschwerden im Magen-Darm-Trakt und Durchfall verursachen*. Те подчертават необходимостта от предприемане на съответните действия от пациента и стриктното придържане към указанията.

От друга страна, от собена важност за реализиране на инструктивната функция е формулирането на забрани. Отрицателните формулировки (*Продуктът не трябва да се използва; Halsschmerztabletten dürfen nicht angewendet werden*) изразяват експлицитна забрана. Те изключват възможно погрешно тълкуване на качествата и ефикасността на лекарствения продукт и неговото неправилно използване³⁹.

³⁸ Тъй като България е един от големите производители и износители на лекарствения препарат *Аналгин*, доколко става въпрос за превод от български на немски език в рамките на настоящото изложение не може да бъде установено.

³⁹ Според твърденията на психолози те имат по-голям ефект от положително формулираните подкани.

На инструктивната функция е подчинено елиптичното изречение в листовката на пациента на немски език *Arzneimittel für Kinder unzugänglich aufbewahren*⁴⁰.

Използваните и в двата езика подчинени условни изречения обръщат внимание на възможни отклонения от режима на прием, напр. *Wenn Sie vergessen haben; Ако сте пропуснали да приемете*. Тук се забелязва леко разминаване в смисловия нюанс. Докато в немския език чрез глагола *vergessen* се допуска, че пациентът е стриктен в приема на лекарството и се акцентира върху инцидентния пропуск, респ. забравяне, то в българската листовка се акцентира върху факта на неспазване на режима на прием.

Тъй като листовката към лекарствения продукт представлява допълнение към комуникацията, респ. диалога, между лекар и пациент и отчита ролята на пациента като еманципиран участник в процеса на лечение, логично в листовките и на двата езика се избягват неутрални обръщения към всички потребители. Вместо това са предпочетени учтивата форма на обръщение във 2 л. мн. ч. и лични глаголни форми – *Попитайте Вашия лекар или фармацевт. Fragen Sie Ihren Arzt oder Apotheker*. С тази стратегия се постига перлокутивен ефект върху адресата, инструкциите се приемат като ценен съвет и текстът се чете с по-голямо внимание.

Причината за използваните понятия *фармацевт*, респ. *Apotheker* се дължи на различия в българското и немското законодателство за упражняване на професии. В Германия аптекарят трябва да има завършено петгодишно висше образование по фармация, което му позволява да продава самостоятелно лекарствени продукти. В българското законодателство на места с население до 5000 жители лекарства може да продава и помощник-фармацевт.

Валидността на текста на български език е посочена със словосъчетанието *Дата на последно преразглеждане на листовката*, а на немски език с една дума – *Stand*.

Въпреки че листовката за пациента е вид специализиран текст, прави впечатление рядката употреба на пасивни конструкции, които по принцип са характерни за тези текстове, напр. *Това лекарство е предписано; Трахизан се използва; Dieses Arzneimittel wurde Ihnen persönlich verschrieben; Halsschmerztabletten werden angewendet*.

Използваното основно време в листовките и на двата езика е сегашно време. Минало време (Perfekt) в листовките на немски език, напр.

⁴⁰ Елипсата служи за изостряне на вниманието на потребителя.

Wenn Sie eine größere Menge Analgin® Tabletten eingenommen haben, и минало неопределено време (т.е. отново перфект) в листовките на български език, напр. *Ako сте пропуснали да приемете*, се използват в темата *Начин на прием*.

Номинализацията осигурява предаването на огромния обем от информация в листовките и на двата езика, напр. *засилване на недостига; прекъсването или преждевременното преустановяване на лечението; vor der Einnahme; Veränderung der Geschmackswahrnehmung; Zur Anwendung im Mund- und Rachenraum*.

Листовката за пациента като специализиран вид текст се характеризира с употребата на термини от областта на фармацията и медицината. По отношение на формално-езиковите характеристики Пореп и Щойдел (Пореп, Щойдел 1974: 7) различават следните групи термини: *termini technici* (латински), одомашнени термини, одомашнени кратки наименования (тривиални наименования), наименования от общоупотребимия език (народни наименования).

Немските и българските стандартни термини са част от фармакопейните изисквания и освен в медицинската документация трябва да бъдат използвани и в листовката на лекарствения продукт.

Те са основно от латински и гръцки произход или са съставени от елементи с латински и гръцки произход, което придава на листовките интернационален характер.

Критерий за необходимостта от обяснението на един термин може да бъде липсата на неговото кодифициране в тълковен речник на съвременния език.

Термините в немския и в българския текст отчасти са парафразирани, преведени или заменени с общоупотребими наименования, като често терминът е поставен в скоби след предходното обяснение, напр. *ниско кръвно налягане (хипотония); niedrigem Blutdruck (Hypotonie)*.

И обратно – при използване на термин от латински език в скоби е поставено обяснение на български или немски език *Agranulozytose (schwere Erkrankung aufgrund einer starken Verminderung bestimmter weißer Blutkörperchen); Zytostatika (Arzneimittel gegen Krebsleiden); агранулоцитоза (силно намаляване броя на белите кръвни клетки, което повишава вероятността за възникване на инфекции); миалгии (мускулни болки)*.

Все пак се появяват и термини, подлежащи на обяснение, като *Panzytopenie oder Thrombozytopenie; ацетилсалицилова киселина*. Докато терминът *Zöliakie* не е придружен от синоним или обяснение в

немската листовка, в българската има пояснение към него – *цъолиакия (непоносимост към глутена)*.

Освен термините чуждици в листовките на двата езика са използвани и домашни термини, напр. *Zuckerunverträglichkeit, Magen-Darm-Trakt, активни вещества, носоглътка*.

В информацията за активното лекарствено вещество на немски език са включени химически формули (H_2O), а след посочените допълнителни вещества е използвано съкращението *Ph. Eur*⁴¹.

Тази информация липсва в листовката на български език.

Като части на речта в листовките на двата езика преобладават съществителните имена, последвани от прилагателни имена, глаголи и наречия. Използваните глаголи нямат терминологичен характер, а само инструктивна и информативна функция.

Словообразователните единици преобладават в листовките на немски език⁴². На първо място при съществителните имена това са композити *Arzneimittel, Schluckbeschwerden*, като основните словообразователни модели тук са: съществително име + съществително име (*Halsschmerztabletten*); прилагателно име + съществително име (*Allgemeinzustand*); предлог + съществително име (*Nebenwirkung*), глагол + съществително име (*Warnhinweise*), отрицателна частица + съществително име (*Unverträglichkeit*).

От дериватите при съществителните имена са представени девербални продукти на суфигиране (*Behandlung*) и деадективни деривати (*Wirksamkeit*), конверсия (*Schlucken*).

При прилагателните имена композитите имат малък дял. Използвани са моделите прилагателно име + прилагателно име (*bestmöglich*); съществително име + прилагателно име (*lebensbedrohlich*), глагол + прилагателно име (*erhältlich*). Преобладават суфиксалните деривати (*krampfartig, anaphylaktoid, allergisch*).

Сред глаголите, продукт на словообразуване, в немските листовки преобладава префигирането с представките *auf-* (*aufbewahren*), *an-* (*anwenden*), *be-* (*beruhen*), *aus-* (*auslösen*), *er-* (*erreichen*), *ein-* (*eintreten*), *ver-* (*verwenden*), *hervor-* (*hervorrufen*), изключение представлява композитумът *zurückbilden*.

В листовките за българския потребител сред съществителните имена се установяват малък брой композити, напр. *носоглътка, кар-*

⁴¹ European Pharmacopoeia = Европейска фармакопея.

⁴² Сходни резултати за словообразователните единици в листовката на немски и български език на лекарствения продукт *Астирин* представя Иванова (Иванова 2019: 236).

диопротекция, световъртеж. Преобладават суфигирани деривати от глаголи като *лечение, преглъщане.* Деадективните деривати (*бременност*) и префигираните деривати са изключение (*безопасност*).

При прилагателните имена са установени композити като *болкоуспокояващ, температуропонижаващ.*

С отрицателната частица *не* са образувани мин. страд. причастия *нежелан, неописан,* а с префикса *анти-* прилагателните имена *антибактериален, антисептичен.* Установени са и минали страдателни причастия *възпален, затруднен* и прилагателни имена с основа съществително име *бъбречен, жлъчен, фармакологичен.*

При глаголите преобладават префигираните деривати – *влоша, попитам, прочета, препоръчвам, използвам, употребявам.*

Ясната диспропорция при сравняване на използваните словообразователни продукти в листовките на немски и български език не е ново и необичайно явление. От една страна, това се дължи на различната структура в двата езика, т.е. на словообразователните единици в немския език съответстват предимно словосъчетания в българския език.

От друга страна, този вид текст се характеризира с изключителна номинализация в немския език.

Заключение

Въпреки че настоящото изследване няма репрезентативен характер⁴³, с оглед на строгото законово регламентиране на структурата и съдържанието на листовката за пациента и представения анализ могат да се установят прототипни характеристики на листовката на двата езика.

Структурните прилики се дължат, както беше посочено, на хармонизирането на законовите изисквания за този вид текст в рамките на ЕС. Съдържанието на листовката на двата езика е съобразено със съответното национално законодателство. Съобразно с това тя включва и инструкция за безопасно изхвърляне на лекарствения препарат и призив за опазване на околната среда.

Аналогично правомощията на регулираните професии фармацевт и аптекар са дефинирани по различен начин в България и в немските държави, което предпоставя и използване на различни наименования в листовките.

⁴³ Изследването само на два паралелни текста към един и същи медикамент не позволява заключенията да се смятат за обвързващи.

В полиграфско отношение не са установени съществени различия. Като цяло върху важната за потребителя информация се акцентира визуално и в двата случая.

В езиково отношение с оглед на асиметрията в комуникационната ситуация този вид текст представлява предизвикателство както при неговото съставяне, така и при неговата рецепция.

В още по-голяма степен това важи за превода, при който освен познаване на медико-фармацевтичната терминология, на законодателните разпоредби, на макроструктурата на текста е необходимо и познаване на съответната целева култура и целевия потребител, за да може листовката като преводачески продукт да изпълнява своите функции така, сякаш първоначално е създадена в целевата култура и на целевия език (Гьопферих 1999: 184).

Интересно и полезно би било провеждане на сравнително изследване на различните редакции на листовките на немски и български език на едно лекарствено средство, както и на листовки на различни според лекарствената форма, предназначение и начин на отпускане медикаменти.

ЛИТЕРАТУРА

- Буш 1994:** Busch, A. *Laienkommunikation: Vertikalitätsuntersuchungen zu medizinischen Experten-Laien-Kommunikationen*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 1994.
- Гьопферих 1999:** Göpferich, S. Paralleltexte. // Snell-Hornby, M./ Hönig H. G./ Kußmaul, P. Et al. *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 1999, 184 – 186.
- Иванова 2019:** Иванова, М. Zur Wortbildung in fachsprachlichen Texten. // Бурова, Л., Ендрева, М., Килева-Стаменова, Р. *От средновековния немски до съвременния български*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, 233 – 242.
- Люба 2001:** Lyba, J. Zur sprachlichen Gestaltung von Beipackzetteln. // Sommerfeldt K. E. / Schreiber H. *Textsorten des Alltags und ihre typischen sprachlichen Mittel*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001, 103 – 122.
- Ментруп 1982:** Mentrup, W. Gebrauchsinformation – Sorgfältig lesen! Die Packungsbeilage von Medikamenten im Schaltkreis medizinischer Kommunikation: Handlungsausschnitt. // *Forschungsberichte des Instituts für Deutsche Sprache Mannheim*. 54. Tübingen: Narr, 1982, 9 – 55.

- Пореп, Щойдел 1974:** Porep, R./ Steudel W.-I. *Medizinische Terminologie. Ein programmierter Kurs zur Einführung in die medizinische Fachsprache.* Stuttgart: Thieme, 1974.
- Шулт 1992:** Schuldt, J. *Den Patienten informieren. Beipackzettel von Medikamenten.* Tübingen: Narr, 1992.
- Херингер 1984:** Heringer, H. J. Textverständlichkeit. Leitsätze und Leitfragen. // *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 55. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1984, 57 – 70.
- Хофман 1983:** Hoffmann, L. Arzneimittel-Gebrauchsinformationen: Struktur, Kommunikative Funktion und Verständlichkeit. // *Deutsche Sprache. Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation* 11. Mannheim: IDS, 1983, 138 – 159.

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

- Директива 2001/83/ЕО** на Европейския парламент и на Съвета от 6 ноември 2001 година, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0083&from=bg>> (3.11.2020).
- Закон за лекарствените продукти в хуманната медицина** <https://www.bda.bg/images/stories/documents/regulations/zakoni/ZLP_HM.pdf> (3.11.2020).
- Наредба № 38** от 13 септември 2007 г. <<https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135564884>> (3.11.2020).
- Arzneimittelgesetz** <https://www.gesetze-im-internet.de/amg_1976/> (3.11.2020).
- Листовка Трахизан** <<https://static.framar.bg/documents/2018-07-25-111331q.pdf>>, <https://shop.apotal.de/images/ecommerce/01/60/01602741_1970-01_de_s.pdf> (3.11.2020).
- Листовка Аналгин** <https://www.mediherz-shop.de/images/ecommerce/06/18/06187749_2013-10_de_o.pdf>, <<https://static.framar.bg/documents/210129093059analgin-listovka.pdf>> (3.11.2020).